

ВІДГУК

***на дисертаційне дослідження Смолюк Світлани Володимирівни
«Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального
освітнього середовища в системі початкової освіти України
(кінець ХХ - початок ХХІ ст.)»,***

***подане до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та
історія педагогіки.***

Гуманізація сучасного суспільства передбачає докорінне реформування системи освіти в Україні на засадах розвивальної парадигми. З огляду на це окремі заходи, спрямовані на реалізацію цього завдання, не можуть бути достатніми, а системний підхід може бути застосований лише шляхом врахування попереднього досвіду науково-теоретичної та практичної розробки і впровадження системи розвивального навчання в початковій школі України під керівництвом провідних психологів і педагогів, які розробляли основи нової парадигми навчання.

Перед сучасною школою стоїть завдання - сформувати освічену, духовно багату, творчу особистість. Як відомо, формування і розвиток особистості залежить від організації її виховання та оточення, від середовища, в якому вона перебуває. Саме розвивальне освітнє середовище є таким, що створює потенційні можливості для позитивного впливу різноманітних чинників у їх взаємодії на формування цілісної особистості.

Доцільність дисертаційної роботи С. В. Смолюк обумовлена потребою розв'язання важливої соціально-педагогічної суперечності між достатнім теоретико-методологічним підґрунтям системи розвивального навчання та недосконалим використанням прогресивного історико-педагогічного досвіду його впровадження у навчально-виховну практику.

Тому виникає необхідність здійснити цілісний історико-педагогічний аналіз формування освітнього розвивального середовища та ефективного моделювання розвивального освітнього середовища початкової школи, яке

дисертантка розглядає, як інтегративне (поліпредметне та полісуб'єктне) утворення, що чинить цілеспрямований і стихійний вплив на формування навчальних компетентностей молодших учнів, розвиток їхніх особистостісних цінностей і талантів (с. 25). Обрані автором підходи до вивчення питання організаційно-педагогічних умов становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України в історико-педагогічному контексті потенційних можливостей досвіду минулого щодо забезпечення визначають актуальність і доцільність проведеного С. В. Смолюк дослідження.

Доведенням актуальності вибраної теми та її пріоритетності може слугувати і той факт, що тема дисертації є складником комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Актуальні проблеми гармонійного розвитку особистості дитини в сучасній школі та в дошкільному закладі». Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки та є частиною комплексної теми «Реалізація філософії людиноцентризму в сучасній національній освіті» (номер державної реєстрації 0113Ш02224).

Щодо наукового апарату дослідження формулювання теми і завдань пошукової роботи можемо констатувати, що в цілому вони представлені чітко і правильно.

Дисертація має чітку структуру і логіку викладу матеріалу. Науковий рівень і достовірність результатів дисертаційної роботи С. В. Смолюк забезпечується використанням комплексу аналітичних методів, що відповідають специфіці історико-педагогічного дослідження. Достатньою і різноманітною з огляду на характер використаних матеріалів є і джерельна база дослідження: в цілому список використаних джерел містить 353 найменування. Уведено до наукового обігу достатню кількість нових архівних матеріалів, а отже розширено джерелознавче поле вітчизняної

історико-педагогічної науки. Варто зазначити, що значний масив використаних матеріалів у дисертації становлять фонди Державного обласного архіву Івано-Франківської області (м. Івано-Франківськ), Центрального державного архіву вищих органів влади і управління (м. Київ), нормативно-правові акти уряду СРСР та УРСР, Верховної Ради та Кабінету Міністрів незалежної України, документи Міністерства освіти УРСР та Міністерства Освіти УРСР та Міністерства освіти і науки незалежної України, статuti, накази, постанови, розпорядження, матеріали з'їздів і нарад із питань організації розвивального освітнього середовища початкової школи; матеріали міжнародних, всесоюзних і всеукраїнських конференцій досліджуваного періоду; педагогічна і фахова періодика другої половини ХХ століття, зокрема, журнали і газети; сучасні монографії та дисертаційні дослідження. Це дало змогу на основі системного підходу розкрити важливі аспекти наукової проблеми і обумовило новизну і теоретичний рівень дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує методологічний базис дослідження, який охоплює засади (педагогічного екзистенціалізму, реалізації розвивального потенціалу, педагогічної антропології та герменевтики) підходи (системний, особистісно-діяльнісний, середовищний, соціокультурологічний) та принципи (природо відповідності, суб'єктної взаємодії та інші) (с. 45-62).

На цій основі було визначено онтологію ключових дефініцій дослідження - «середовище», «простір», «розвиток», «освітнє розвивальнє середовище», «освітнє розвивальнє середовище початкової школи» «організаційно-педагогічні умови».

Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець ХХ - початку ХХІ століття, в межах яких Смолюк С. В. здійснює авторську періодизацію становлення розвивального освітнього середовища у вітчизняній системі початкової освіти у досліджувану епоху: 70-ті рр. ХХ ст. - предметно-змістовий період; 80-90-ті рр. ХХ ст. - функціональний період; поч. ХХІ ст. - соціокультурний та інформаційно-комунікаційний періоди. Обґрунтування

цих періодів дало змогу дослідити генезис досліджуваних педагогічних процесів і явищ.

Важливим результатом дослідження є обґрунтування організаційно-педагогічних умов ефективного формування розвивального освітнього середовища початкової школи на основі врахування ідей минулого та сучасності: психолого-педагогічна підтримка учнів в процесі їхньої адаптації як особлива інтегрована діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу, спрямована на оптимізацію адаптації, підвищення адаптаційного потенціалу школяра, активне сприяння зміцненню його духовно-морального, соціального, психічного та фізичного здоров'я; створення інтелектуально та емоційно насиченого середовища шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії у педагогічному процесі між учителем та учнем, створення атмосфери творчості; потенційне використання змісту початкової освіти, зокрема, освітніх галузей, запропонованих навчальною програмою, позаурочної виховної роботи для особистісного розвитку учня; урахування типової багатогранності освітнього середовища початкової школи (інформаційне, комп'ютерно-орієнтоване, медійне, навчальне здоров'язбережувальне, дослідницьке, інноваційне, креативне, предметно-просторове та ін.) задля гармонійного розвитку особистості учня; формування професійної готовності майбутніх учителів до створення розвивального освітнього середовища в сучасній початковій школі (с. 136-155).

До наукового здобутку дисертантки можна віднести розроблену нею модель розвивального освітнього середовища сучасної початкової школи (с. 166), в якій графічно відображена система основних компонентів на методологічному, процесуальному та результативному рівнях.

Отже, у дисертаційному дослідженні С. В. Смолюк вперше здійснено науковий аналіз проблеми становлення розвивального освітнього середовища в початковій школі України кінець ХХ - початок ХХІ ст., розкрито його зміст, структуру, типологію, функції та особливості формування;

обґрунтовано авторську періодизацію становлення розвивального освітнього середовища у вітчизняній системі початкової освіти у досліджувану епоху: 70-ті рр. ХХ ст. - предметно-змістовий період; 80-90-ті рр. ХХ ст. - функціональний період; поч. ХХІ ст. - соціокультурний та інформаційно-комунікаційний періоди; проаналізовано специфіку організації навчально-виховного процесу в умовах реформування системи початкової освіти, зокрема: переходу до чотирирічної початкової школи та навчання дітей у школі з шестирічного віку; узагальнено історико-педагогічні знання про становлення розвивального освітнього середовища окресленого періоду у вітчизняній початковій школі; здійснено моделювання розвивального освітнього середовища сучасної початкової школи та визначено організаційно-педагогічні умови його ефективного формування на основі використання прогресивних історико-педагогічних ідей минулого та сучасності.

Практичне значення дисертаційного дослідження С. В. Смолюк полягає у тому, що матеріали та висновки дослідження можуть бути використані викладачами у змістовому наповненні навчальної дисципліни «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», під час розробки спецкурсів і спецсеінарів, для підготовки підручників і навчальних посібників, методичних рекомендацій для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. Вони можуть бути підґрунтям для подальших історико-педагогічних досліджень, для вдосконалення і оновлення змісту освіти, а також розробки навчальних планів, програм для сучасної початкової школи, для роботи із вчителями початкової школи в системі післядипломної освіти.

Результати дисертаційного дослідження були апробовані під час проведення міжнародних і всеукраїнських конференцій, а також в процесі організації навчальної діяльності студентів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, ДВНЗ «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника»,

Херсонського державного університету, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Основні положення дослідження відображено у 21 публікаціях, серед яких: 9 - статті у фахових виданнях України, 2 - у закордонних наукових періодичних виданнях, 11 - статті та тези у матеріалах конференцій. Зміст автореферату ідентичний публікаціям С. В. Смолук та основним положенням дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи наукове дослідження С. В. Смолук, вважаємо висловити дискусійні положення й окремі зауваження.

1. Дисертаційне дослідження наукової проблеми не вимагає на завершальному етапі розробки спеціального навчального курсу. В цьому контексті п'яте завдання роботи про розробку і доцільність його упровадження у процес підготовки майбутнього вчителя є компонентом теорії і методики професійної освіти і в деякій мірі виходить за межі предмета дослідження.

2. В тексті дисертації й автореферату є неточності у визначенні основних понять і дефініцій. Так, авторка використовує як тотожні поняття «організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища» і «організаційно-педагогічні умови формування освітнього розвивального середовища». Поняття дійсно близькі, проте становлення — процес діалектичного переходу від одного ступеня розвитку до іншого як момент взаємоперетворення моментів розвитку — виникнення й зникнення, а формування - це цілеспрямований процес, який здійснюється на рівні управлінських функцій. Залишаються без конкретизації і диференціації такі поняття як «розвивальне навчання» і «система розвивального навчання», «організаційно-педагогічні умови ефективного моделювання розвивального освітнього середовища (мета дослідження), «організаційно-педагогічні умови формування освітнього розвивального середовища» (предмет дослідження) та «організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища» (третє завдання).

3. Потребують більшої конкретизації хронологічні межі дослідження, оскільки авторка не конкретно визначає нижню межу дослідження 70-ми роками ХХ ст., а верхню як початок ХХІ ст. Не зрозуміло, яка відправна точка визначення цих меж.

4. В запропонованій моделі розвивального освітнього середовища формування мети дещо неконкретне і слабо вказує на кінцевий (очікуваний) результат. Посилити розвивальний потенціал освітнього середовища (мета), ще не означає сформувати ефективне розвивальне освітнє середовище (очікуваний результат), оскільки необхідно врахувати типову багатогранність освітнього середовища початкової школи.

5. В особистому внеску необхідно чітко зазначити наукові праці, виконанні у співавторстві і науковий доробок дисертантки.

Висловлені зауваження не знижують наукової та практичної цінності дисертаційного дослідження С. В. Смолюк, яке виконане на належному науковому і практичному рівні. Авторка на належному рівні володіє дослідницькими вміннями і навичками у галузі історико-педагогічної науки, вміло поєднує теоретичний аналіз наукових джерел із інтерпретацією архівних матеріалів, аргументує авторські узагальнення, формулює логічні та об'єктивні висновки.

Загальний висновок. Дисертаційна робота С. В. Смолюк «Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ - початок ХХІ ст.)», подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки, є самостійною, завершеною працею.

Зважаючи на актуальність дослідження, наукову новизну одержаних результатів, обґрунтованість висновків, практичним значення для вітчизняних освітніх навчальних закладів, дисертація Смолюк Світлани Володимирівни «Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України

(кінець XX - початок XXI ст.)» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що за своїм змістом, рівнем новизни й практичним значенням відповідає чинним вимогам ДАК, зазначеним у пп. 9, 11, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України за № 567 від 24 липня 2013 р., а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, викладач
кафедри педагогіки і методики початкової
та дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

О. Т. Писарчук

Підпис: *Писарчук О.Т.*
Заступачу:
Початок: _____ квітня _____ року
Писарчук О.Т.